

LUIZ ERDRIK

*Okrugla
kuća*

Prevela s engleskog
Aleksandra Izgarjan

■ Laguna ■

Naslov originala

Louise Erdrich

THE ROUND HOUSE

Copyright © 2012, Louise Erdrich

All rights reserved

Translation copyright © za srpsko izdanje 2025, LAGUNA

Kolo VII / Knjiga 31

Za Palas

PRVO POGLAVLJE

1988.

MALO DRVEĆE JE napalo temelje kuće mojih roditelja. Dugački izdanci su imali nekoliko mesnatih, zdravih listova. Kao uhode su uspeli da se probiju kroz pukotine nalik zarezima noža u ukrasnim braon pločama koje su prekrivale betonske blokove. Dok su rasli, stvorili su nevidljivi zid i bilo ih je teško odvojiti. Otac je dlanom obrisao čelo i prokleo njihovu žilavost. Ja sam ih vadio starim prljkom za sađenje s napuklom drškom; on je vitlao dugačkim tankim žaračem i verovatno pravio više štete nego koristi. Otac je naslepo žaračem bušio rupe tamo gde je mislio da je korenje prošlo i sigurno je time samo napravio mesta za nove izdanke dogodine.

Kad god bih uspeo da izvučem sićušno drvo, stavio bih ga kao trofej kraj sebe na usku stazu koja je išla oko kuće. Bilo je tu jasena, brešta, javora, pajavca, čak i pozamašne katalpe, koju je moj otac stavio u kantu od sladoleda i zalio, misleći da će posle naći neko mesto gde će je zasaditi. Ja sam se čudio kako su izdanci uopšte uspeli da prežive zimu u Severnoj Dakoti. Možda su imali vode, ali su se održali na slaboj svetlosti i samo nekoliko grumenčića zemlje. Uprkos tome, svako seme je istrajalo, duboko zarilo šiljati koren i ispružilo nametljive pipke.

Otac je stajao istežući bolna leđa. „To je dovoljno“, rekao je, mada je po pravilu bio perfekcionista.

Ja, s druge strane, nisam bio voljan da stanem. Nakon što je otišao u kuću da telefonira mojoj majci, koja se odvezla do kancelarije da pokupi neke fascikle, nastavio sam da vrebam skriveno korenje. Nije ponovo izašao napolje i pretpostavio sam da je legao da dremne, kao što je ponekad činio. Pomislili biste da sam tada prestao, trinaestogodišnjak koji ima pametnija posla, ali naprotiv. Kako je prolazilo popodne i sve se u rezervatu stišalo i smirilo, činilo mi se još važnijim da uklonim te uljeze, do posljednjeg, do samog začetka korenja u kome im je bila snaga potrebna da opet narastu. Činilo mi se veoma važnim da taj posao obavim besprekorno, za razliku od onoliko kućnih poslova koje sam otaljavao. Čak i sada se čudim ozbiljnosti svoje usredsređenosti na taj zadatak. Zario sam gvozdeni vrh što sam bliže mogao mladicama nalik grančicama. Svako drvce je zahtevalo drugačiju strategiju. Bilo je skoro nemoguće da ne polomim biljku pre nego što bih uspeo da iščupam ceo njen koren iz skrovišta gde se tvrdoglavo zario.

Konačno sam odustao i ušunjabao se unutra, šmugnuo sam u očevu radnu sobu. Uzeo sam knjigu o pravu koju je moj otac nazivao Biblijom. *Priručnik za Savezni indijanski zakonik* od Feliksa S. Koena. Moj otac ga je dobio na poklon od svog oca; korice boje rđe bile su ponegde oštećene, dugački hrbat je pucketao, a svaka strana je bila ispunjena rukom pisanim komentarima. S vremenom sam se navikao na starinski jezik i brojne fusnote. Moj otac ili deda, neko od njih dvojice, stavio je znak uzvika na strani 38, pored naziva parnice u kurzivu, koja je, prirodno, i mene interesovala: *Sjedinjene Američke Države protiv Četrdeset i tri galona viskija*. Pretpostavljam da je jedan od njih dvojice, kao i ja, smatrao da je taj naziv besmislica. Bez obzira na to, preispitivao sam tezu, postavljenu u drugim parnicama i ojačanu u ovoj, da su naši sporazumi sklopljeni sa američkom saveznom vladom isti kao i sporazumi sklopljeni

sa stranim nacijama. Da slava i moć o kojima je pričao moj Mušum* nisu potpuno izgubljeni, da ih u stvari, bar do nekog stepena koji sam želeo da utvrdim, još uvek štiti zakon.

Čitao sam i pio čašu hladne vode u kuhinji kada je ušao moj otac zevajući, još uvek ošamućen od dremeža iz kog se upravo probudio. I pored svoje važnosti, Koenova knjiga nije teška, tako da sam je, kada se pojavio, brzo spustio na krilo, ispod stola. Otac je obližnuo suve usne i osvrnuo se unaokolo, očekujući možda miris hrane, zvuk lonaca ili zveket čaša, ili bat koraka. Ono što je rekao iznenadilo me je, iako su u tom momentu njegove reči delovale bezazleno.

„Gde ti je majka?“

Glas mu je bio tih i promukao. Premestio sam knjigu na drugu stolicu, ustao i dodao mu čašu vode. Brzo ju je popio. Nije ponovio one reči, ali zurili smo jedan u drugog kao da smo obojica odrasli, kao da je znao da sam se prošvercovao u svet odraslih time što sam čitao njegovu knjigu o pravu. Uporno me je gledao dok nisam spustio pogled. U stvari sam tek napunio trinaest. Dve nedelje pre toga sam još uvek imao samo dvanaest godina.

„Na poslu?“, rekao sam, da bi prestao da zuri u mene. Pretpostavljao sam da zna gde je, da je dobio tu informaciju kada ju je zvao. Znao sam da nije zaista na poslu. Javila se na telefon i onda mi je rekla da ide do kancelarije da pokupi nekoliko fascikla sa predmetima. Njena specijalizacija je bila plemensko pravo i bila je zadužena za upis članova u pleme,** verovatno

* Anišinabe: *Mooshum*, od reči *Mishoomis* što znači moj deda. (Prim. prev.)

** Svako pleme definiše Ustavom kriterijume za dodelu članstva, koji su zasnovani na zajedničkoj kulturi, jeziku i poreklu. Prvi uslov za članstvo je da podnosilac molbe dokaže da ima pretka koji je naveden na prvobitnoj listi članova plemena koja čini deo Ustava plemena. Podnosilac molbe može dokazati i da je u srodstvu sa članom plemena koji potiče od osobe koja je navedena na listi. Drugi uslovi mogu biti krvna kvota, navođenje rezervata kao mesta prebivališta i učestvovanje u

je razmatrala neku molbu za dobijanje statusa člana koju je primila. Bila je nedelja – otud tišina u rezervatu. Nedeljom se ništa ne dešava. Čak i ako je posle otišla da poseti svoju sestru Klemens, mama bi se do sada već vratila kako bi počela da sprema večeru. Obojica smo to znali. Žene ne shvataju do koje mere se muškarci oslanjaju na ustaljenost njihovih navika. Naša tela upijaju njihove dolaske i odlaske, njihovi ritmovi su nam u kostima. Naš puls je podešen u skladu sa njihovim i, kao i svakog nedelnog popodneva, čekali smo moju majku da nas pokrene da ispunimo sate do kraja večeri.

I tako, razumete, njeno odsustvo je zaustavilo vreme.

„Šta da radimo?“, rekli smo obojica u isto vreme, što nas je dodatno uznemirilo. Ali je bar moj otac, videvši me uznemirenog, rešio da uzme stvar u svoje ruke.

„Idemo da je nađemo“, rekao je. Čak i tada, dok sam oblačio jaknu, bilo mi je drago što je tako izričit – idemo da je nađemo, umesto da samo tragamo za njom. Idemo i naći ćemo je.

„Guma na kolima se probušila“, izjavio je. „Verovatno je povezla nekog kući i probušila joj se guma. Ti prokleti putevi. Idemo do tvog teče da pozajmimo kola i da je nađemo.“

Opet ta rečenica, da je nađemo. Pružio sam korak pored njega. Brzo je hodao i bio još uvek snažan kada se pokrene.

POSTAO JE ADVOKAT, onda sudija i oženio se kasno. Ja sam bio iznenađenje i za moju majku. Moj stari Mušum me je zvao Ups; to mi je postao nadimak. Nažalost, svi ostali u porodici su mislili da je to smešno. Zato me ponekad i dan-danas zovu Ups. Spustili smo se niz brdo do kuće mojih tetke i teče – živeli su u

aktivnostima plemena. Posao koji Džeraldin obavlja je veoma važan za pleme jer od broja članova zavisi raspodela sredstava koje pleme poseduje. Briga o članstvu služi očuvanju plemenske kulture i sprečava neovlašćenu prodaju zemlje koja je u vlasništvu plemena. (Prim. prev.)

bledozelenoj kući koju im je dodelilo Ministarstvo za stanovanje i urbanizam, stabla topole zaklanjala su je od pogleda, a tri mala bora su joj davala otmen izgled. Mušum je takođe tamo živeo, u bezvremenoj magli. Svi smo bili ponosni na njegovu dugovečnost. Uprkos tome što je bio prastar, još je redovno radio u dvorištu. Svakoga dana, nakon naprezanja napolju, ležao je na kauču pored prozora, gomila kostiju, lagano je dremao, ponekad bi se začuo suv, šuštav zvuk nalik smehu.

Kada je moj otac rekao Edvardu i Klemens da je mojoj majci pukla guma i da nam trebaju kola, kao da zaista zna šta se desilo toj izmaštanoj probušenoj gumi, skoro da sam se nasmejao. Toliko je delovao ubeđeno u istinitost svoje pretpostavke.

Vratili smo se niz pošljunčani put u tečinom ševroletu i odvezli se do kancelarija plemenske uprave. Obišli smo parking. Prazan. Neosvetljeni prozori. Kada smo došli do izlaza, skrenuli smo desno.

„Kladim se da je otišla do Hupdensa“, rekao je moj otac. „Treba da kupi nešto za večeru. Možda hoće da nas iznenadi, Džo.“

Ja sam drugi Anton Bazil Kuts, ali ću se potući sa svakim ko pokuša da doda *mlađi* na kraj moj imena. Ili broj.* Ili me nazove Bazil. Rešio sam da se zovem Džo kada sam imao šest godina. Kada sam imao osam godina, shvatio sam da sam izabrao ime svog pradede Džozefa. Znao sam ga pre svega kao autora fusnota u knjigama sa požutelim stranicama i kr-tim kožnim hrbatima. Zaveštao nam je nekoliko polica punih takvih antikviteta. Ozlojedila me je činjenica da nisam imao novo-novcato ime kojim bih se istakao u zamorno dugoj porodičnoj lozi Kutsovih – odgovornih, čestitih, čak nehajno

* U Sjedinjenim Američkim Državama je uobičajeno da se sinovima daje očevo ime i da se posle imena doda reč džunior (*junior*) što znači mlađi. Na primer: Anton Bazil Kuts Džunior. Neke porodice dodaju rimske brojeve posle imena muških članova kako bi se označio njihov redosled: Anton Bazil Kuts II. (Prim. prev.)

hrabrih ljudi koji su pili u tišini, ponekad popušili pokoju cigaru, nikad se nisu razmetali markom kola koja voze i pokazivali su srčanost jedino time što su se ženili ženama pametnijim od sebe samih. Smatrao sam da ću biti drugačiji od njih, mada još uvek nisam znao na koji način. Čak i tada, dok sam gušio strah kad smo krenuli u potragu za majkom, koja je otišla u supermarket – samo to, sigurno, da obavi neki poslić – osećao sam da se dešava nešto neprirodno i neuobičajeno. Nestala majka. To se nije dešavalo sinu sudije, makar i ako je živio u rezervatu. Gajio sam slabašnu nadu da će se desiti *nešto*.

Bio sam dete koje provodi nedelju po podne čupajući korenje malog drveća iz temelja roditeljske kuće. Trebalo je da prihvatim neizbežnu istinu da se moja ličnost neće promeniti, ali se nisam mirio s tim. Pa ipak, kada kažem da sam želeo da se nešto desi, nisam mislio ništa loše, već samo nešto. Nešto netipično. Neki redak prizor. Pogodak na bingu, mada nedelja nije bila dan za bingo i bilo bi potpuno suprotno karakteru moje majke da igra bingo. Ali to sam pozeleo, da se desi nešto neuobičajeno. Samo to.

Na pola puta do Hupdensa palo mi je na pamet da prodavnice ne rade nedeljom.

Naravno! Otac je isturio bradu, stegao volan. Imao je profil koji bi izgledao indijanski na filmskom posteru, rimski na novčiću. Prav nos i izražena vilica davali su mu klasični izraz stoika. Nastavio je da vozi. „Možda je i ona zaboravila da je nedelja“, rekao je. Upravo tad smo prošli pored nje. Tamo! Prozujala je pored nas u suprotnoj traci, pogleda prikovanog za put, vozila je preko dozvoljene brzine, grčevito se trudeći da se što pre vrati kući, nama. A mi smo bili tu! Smejali smo se izrazu na njenom licu kad smo se okrenuli na auto-putu i krenuli za njom, jedva je sustižući.

„Luda je“, otac se smejao, pao mu je kamen sa srca. „Vidiš, rekao sam ti. Zaboravila je. Otišla je do prodavnice i zaboravila da je zatvorena. Troši benzin bez veze. Oh, Džeraldin!“

Glas mu je bio ispunjen smehom, ljubavlju, čuđenjem kada je to rekao. Oh, Džeraldin! Na osnovu samo te dve reči bilo je jasno da se odavno zaljubio u svoju majku i da ta ljubav nije zgasla. Nikada nije prestao da je obožava i da bude zahvalan što se udala za njega i odmah nakon toga mu podarila sina, kada je već bio ubeđen da je njegova porodična loza došla do kraja.

Oh, Džeraldin.

Odmahnuo je glavom smešeći se, dok je vozio, i sve je bilo u redu. I više od toga. Priznali smo sebi da nas je zabrinulo neuobičajeno odsustvo moje majke. Uzdrimala nas je spoznaja do koje mere smo se držali naših malih rutina kao da su svetinje. Kada bih se pogledao u ogledalo, pretvarao sam se da sam neukrotiv, iako sam potajno cenio obična, svakodnevna zadovoljstva.

Sad je na nas došao red da je nateramo da se zabrine. „Samo malo“, rekao je otac, „samo da vidi kako je to.“ Odugovlačili smo dok smo vozili do Klemensine kuće da vratimo kola i penjući se uzbrdo, očekivali smo da čujemo majku kako nas grdi: „Gde ste?“ Zamislio sam kako je stavila ruke na kukove. Osmeh koji čeka da iskoči iza njenog namrštenog izraza lica. Smejaće se kada čuje našu priču.

Približavali smo se zemljanim prilaznim putem. Majka je duž njega, u strogim redovima, posadila dan i noć koji je gajila iz semena u tetrapacima od mleka. Rano ih je posadila. Jedini cvet koji može da izdrži mraz. Kad smo došli do kraja prilaza, videli smo da je još u kolima. Sedela je za volanom ispred zatvorenih vrata garaže. Otac je potrčao. I ja sam shvatio po položaju njenog tela – ukrućenog, zgrčenog – da nešto nije u redu. Kada je došao do kola, otvorio je vrata s njene strane. Stezala je rukama volan i zurila uprazno, kao kad smo prošli pored nje vozeći se u suprotnom smeru ka Hupdensu. Videli smo njen usredsređen pogled i onda smo se nasmejali. Uludo troši benzin!

Stajao sam tik do oca. Pažljivo je zakoračio preko čipkastog lišća i pupoljaka dana i noći. Stavio je šake na njene i polako

joj odvojio prste od volana. Nežno je pridržavajući za laktove, podigao ju je iz kola i držao je dok se okretala ka njemu i dalje zgrčena kao što je bila na sedištu. Stropoštala se na njega, pogleda usmerenog pored mene. Gornji deo haljine je prekrivala povračka, a suknja i siva tkanina sedišta bili su upili njenu tamnu krv.

„Idi brzo dole do Klemens“, rekao je otac. „Idi dole i reci da smesta vozim mamu u Urgentni centar u Hupdensu. Reci im da krenu za nama.“

Jednom rukom je otvorio zadnja vrata i onda, kao da plešu neki grozan ples, smestio je mamu na kraj sedišta i polako je položio na njega. Pomogao joj je da se okrene na stranu. Ništa nije rekla, mada je vrhom jezika ovlažila ispucale, krvave usne. Video sam kako je trepnula i namrštila se. Lice je počelo da joj otiče. Prošao sam sa druge strane i ušao u kola. Podigao sam joj glavu i stavio je na svoju butinu. Sedeo sam pored nje, držao ruku na njenom ramenu. Telo su joj stalno potresali trzaji, kao da se unutra uključio neki prekidač. Oko nje se širio smrad povračke i još nečega, benzina ili kerozina.

„Ostaviću te kod njih“, rekao je otac, izlazeći s prilaza, gume su zaškripale.

„Ne, idem s vama. Neću da je pustim. Zvaćemo ih iz bolnice.“

Skoro nikada nisam izazvao oca bilo rečju ili postupkom. Ali sad to nismo ni primetili. Već to popodne mi je uputio onaj čudni pogled, kao da smo dva odrasla muškarca, nisam bio spreman za tako nešto. Ali to više nije bilo važno. Čvrsto sam zagrlio majku na zadnjem sedištu kola. Njena krv se širila po meni. Posegnuo sam unazad i dohvatio stari flanelski pokrivač koji smo tamo držali. Toliko se strašno tresla da sam se bojao da će se raspasti.

„Požuri, tata.“

„U redu“, rekao je.

Onda smo pojurili. Ganjao je kola preko 150 kilometara na sat. Prosto smo leteli.

* * *

MOJ OTAC JE ponekad mogao da zagrmi; pričalo se da je vežbao da bi to postigao. U mladosti je imao običan glas, ali morao je da trenira glas da bi se čuo u sudnici. Sad je zaista zagrmeo tako da mu je glas odjeknuo Urgentnim centrom. Čim su bolničari smestili majku na kolica, otac je rekao da zovem Klemens, a onda da čekam. Njegov bes je rastao, vazduh se usijao od tenzije. Odmah sam se bolje osećao. Šta god da se desilo, može da se popravi. Zahvaljujući njegovom besu. Retko bi pobesneo i njegov bes je davao rezultate. Držao je majku za ruku dok su je gurali u salu za hitne slučajeve. Vrata su se zatvorila za njima.

Seo sam na stolicu od narandžaste plastike. Mršava trudnica je prošla pored otvorenih vrata kola, osmotrila moju majku, sve snimila pre nego što se prijavila na šalter. Sručila se na stolicu pored tihe starice, preko puta mene, i izabrala stari broj časopisa *Pipl*.

„Je l' vi Indijanci nemate svoju bolnicu tamo dole? Zar ne gradite novu?“

„Urgentni centar se rekonstruiše“, rekao sam joj.

„Još uvek?“

„Jeste, još uvek.“ Glas mi je bio grub i sarkastičan. Nikada nisam bio kao većina indijanskih dečaka, koji bi oborili pogled kad su bili besni i ne bi ništa rekli. Moja majka me je drugačije vaspitala.

Trudnica je napućila usta i ponovo listala časopis. Starica je štrikala palac na rukavici. Otišao sam do telefonske govornice, ali nisam imao novca za poziv. Zamolio sam medicinsku sestru na šalteru da se poslužim njihovim telefonom. Bili smo dovoljno blizu za lokalni poziv, pa me je pustila. Niko se nije javio. Odmah sam znao da je tetka odvukla Edvarda na klanjanje presvetom oltarskom sakramentu. Nikada nisu bili kod kuće nedeljom uveče. Rekao je da, dok se Klemens klanja presvetom oltarskom sakramentu, on meditira o tome kako je moguće

da su se ljudi razvili od majmuna samo da bi sedeli i zevali u okrugli beli kreker. Teča Edvard je predavao prirodne nauke.

Vratio sam se u čekaonicu i seo što dalje od trudnice, ali prostorija je bila veoma mala, tako da nisam mogao dovoljno da se udaljim. I dalje je listala onaj časopis. Šer je bila na naslovnoj strani. Pročitao sam reči pored vilice Šer: *Njen film Opčinjena mesecom je megahit, njen ljubavnik ima 23 godine, a ona je toliko opasna da može da kaže: „Pokači se sa mnom i ubiću te.“* Ali Šer nije izgledala opasno. Izgledala je kao iznenađena plastična lutka. Koščata, izobličena trudnica je provirila iza Šer i rekla starici koja je štrikala.

„Kanda je ona jadnica pobacila ili su je možda...“, lukavo je dodala: „... silovali.“

Usna joj se izvila i otkrila iskrivljene zube dok me je gledala. Njena raščupana plava kosa se zatresla. Uzvratilo sam joj pogled, pravo u braon oči bez trepavica. Onda sam instinktivno uradio nešto čudno. Koraknuo sam ka njoj i uzeo joj časopis iz ruku. Još uvek ne skidajući pogled s nje, pocepao sam naslovnu stranicu i bacio ostatak časopisa. Ponovo sam ga pocepao. Identične obrve na licu Šer su se razdvojile. Žena koja je štrikala je stisla usta, brojeći petlje. Vratio sam naslovnu stranu trudnici i ona je prihvatila delove. Onda mi je odjednom bilo žao Šer. Šta mi je ona skrivila? Ustao sam i izašao.

Stajao sam napolju. Čuo sam kako se ženski glas, povišen, trijumfalno žali sestri. Sunce je skoro zašlo. Zahladnelo je i sa tamom u mene se kradomice uvukla studen. Skakutao sam i mahao rukama. Nije me bilo briga. Nisam hteo da ponovo uđem unutra dok ta žena ne ode ili dok ne dođe otac i kaže mi da je sve u redu sa mojom majkom. Nisam mogao da prestanem da mislim na ono što je ta žena rekla. Te dve reči su mi se zabadale u mozak, baš kao što je i htela. Pobačaj. Reč koju nisam u potpunosti razumeo, ali sam znao da ima veze sa bebama. Znao sam da je to nemoguće. Majka mi je rekla pre šest godina, kada sam je gnjavio da mi rodi brata, da se doktor pobrinuo

za to da posle mene ne može da zatrudni. To jednostavno nije moglo da se desi. Ostala je samo ona druga reč.

POSLE NEKOG VREMENA video sam kako sestra prati trudnicu na odeljenje za hitne slučajeve. Nadao sam se da je neće smestiti nigde blizu moje majke. Ušao sam i ponovo nazvao tetku, koja je rekla da će ostaviti Edvarda da čuva Mušuma i da će odmah doći kolima. Pitala me je i šta nije u redu, šta se desilo.

„Mama krvari“, rekao sam. Grlo mi se zatvorilo i ništa drugo nisam mogao da kažem.

„Da li je povređena? Da li je imala saobraćajnu nezgodu?“

Jedva sam prozborio da ne znam i Klemens je spustila slušalicu. Izašla je medicinska sestra na čijem licu nisam ništa mogao da pročitam i rekla mi da odem do majke. Sestra nije odobravalala to što je majka tražila da me vidi. „Insistirala je na tome“, rekla je. Želeo sam da potrčim ispred nje, ali sam umesto toga sledio sestru duž osvetljenih hodnika ofarbanih u braon boju do sobe bez prozora, duž čijih zidova su stajali zeleni metalni ormari sa staklenim vratima. U sobi je vladao polumrak, video sam da majka nosi tanki, bolnički haljetak. Čaršav joj je bio ututkan oko nogu. Nigde nije bilo krvi. Otac je stajao kod uzglavlja, ruka mu je stezala metalni okvir kreveta. Isprva nisam gledao u njega, samo u nju. Majka je bila prelepa žena – oduvek sam to znao. To su priznavali i naša porodica i neznanci. Ona i Klemens su imale glatku kožu boje bele kafe i zanosne, sjajne crne uvojke. Vitke čak i nakon što su rodile decu. Staložene i neposredne, sa očima koje plene i usnama filmskih zvezda. Međutim, kada bi ih spopao smeh, potpuno bi izgubile sve dostojanstvo, gušile su se, groktale, podrigivale, šištale, čak bi i prdnule, od čega bi se još više histerično smejale. Uglavnom bi jedna drugu zasmejavale toliko dok ne dobiju napad, mada je ponekad i moj otac uspevao da ih navede da izgube kontrolu. Čak i tada su bile prelepe.

Sada sam video majčino lice izobličeno, nateklo i modro od udaraca. Jedva je gledala kroz proreze natečenih kapaka.

„Šta se desilo?“, glupo sam upitao.

Nije odgovorila. Suze su joj curile iz uglova očiju. Upila ih je gazom kojom su joj bile obavijene šake. „Dobro sam, Džo. Pogledaj me. Vidiš?“

I ja sam je zaista pogledao. Ali nije bila dobro. Bila je izgrebana od udaraca i sva natečena. Koža joj je izgubila normalnu, toplu boju. Bila je siva kao pepeo. Usne su joj se spojile od skorene krvi. Ušla je sestra, pomoću mehanizma je podigla gornji deo kreveta. Pokrila ju je još jednim ćebetom. Pognuo sam glavu i nagao se ka njoj. Pokušao sam da je pomilujem po previjenom zglobu i hladnim, suvim vrhovima prstiju. Vrisnula je, otrgla ruku kao da sam je povredio. Ukočila se i zatvorila oči. Taj njen postupak me je užasno pogodio.

Pogledao sam oca, a on mi je mahnuo rukom i pozvao me da mu pridem. Zagrlio me je i izveo iz sobe.

„Nije joj dobro“, rekao sam.

Pogledao je na sat pa u mene. Na licu mu se videlo da ključa od besa zato što ne može dovoljno brzo da misli.

„Nije joj dobro.“ Rekao sam to kao da želim da mu hitno saopštim neku istinu. Na trenutak sam pomislio da će se slomiti. Video sam da se osećanja komešaju u njemu, ali ih je pobedio, duboko uzdahnio i pribrao se.

„Džo.“ Ponovo je čudno pogledao na sat. „Džo“, rekao je. „Tvoja majka je napadnuta.“

Stajali smo u hodniku ispod treperavog fluorescentnog svetla koje je zujalo. Rekao sam prvo što mi je palo na pamet.

„Ko? Napadnuta od koga?“

Sve je bilo suludo. Obojica smo u trenutku pomislili da bi uobičajen odgovor mog oca bio da mi ispravi gramatiku. Pogledali smo se i on ništa nije rekao.

Moj otac ima glavu, vrat i ramena visokog i snažnog muškarca, ali u svemu ostalom je savršeno prosečan. Čak je pomalo trapav i mekan. Ako razmislite o tome, njegova fizionomija je odgovarala položaju sudije. Deluje impozantno kada sedi u sudnici, ali kada se povuče u sudske odaje (u tu svrhu unapređena

ostava za metle), ne deluje preteći i ljudi mu veruju. Iako može da zagrmi, njegov glas je u stanju da proizvede svaku nijansu i ponekad može biti veoma nežan. Upravo ta nežnost i blagost u njegovom glasu me je sad uplašila. Spustio je glas do šapata.

„Ne zna ko je bio taj muškarac, Džo.“

„Ali mi ćemo ga naći?“, pitao sam takođe šapućući.

„Naći ćemo ga“, rekao je otac.

„I šta ćemo onda?“

Otac se nikad nije brijao nedeljom i već se video začetak sede brade. Onaj osećaj se opet skupljao u njemu, spreman da eksplodira. Ali umesto toga, stavio mi je ruke na ramena i rekao tim tankim, blagim glasom od kog me je podilazila jeza.

„Ne mogu sad da razmišljam toliko unapred.“

Položio sam šake na njegove i zagledao mu se u oči. Njegove braon oči koje su sve dovodile u ravnotežu. Želeo sam da znam da će onaj ko je napao moju majku biti pronađen, kažnjen i ubijen. Moj otac je to razumeo. Zario je prste u moja ramena.

„Ščepaćemo ga“, rekao sam brzo. Uplašio sam se kad sam to rekao, zavrtilo mi se u glavi.

„Da.“

Sklonio je ruke. „Da“, rekao je opet. Kucnuo je svoj sat, a onda se ugrizao za usnu. „Kad bi bar odmah došla policija. Moraju da uzmu izjavu. Trebalo je da su već ovde.“

Okrenuli smo se i pošli ka sobi.

„Koja policija?“, pitao sam.

„Upravo je u tome problem“, rekao je.

SESTRA NIJE ŽELELA da se tako brzo vratimo u sobu, stajali smo u hodniku i čekali da dođe policija. Trojica muškaraca su ušla u Urgentni centar i stajala tiho u foajeu. Predstavnik policije države Severne Dakote, policajac grada Hupdensa i Vins Medvesin iz policije plemena Anišinabe. Moj otac je insistirao da svaki od njih uzme izjavu od moje majke zato što nije bilo jasno gde je počinjen zločin – na teritoriji koja pripada državi

ili plemenu – i ko ga je počinio – neko ko jeste ili nije pripadao plemenu. Već sam znao da će ta pitanja zamagliti činjenice. Takođe sam već znao da ta pitanja neće promeniti činjenice. Ali će neumitno promeniti način na koji ćemo tražiti pravdu. Otac mi je dotakao rame pre nego što se odvojio od mene i prišao im. Stajao sam uza zid. Svi su bili pomalo viši od mog oca, ali poznavali su ga i povili su glave da čuju šta kaže. Napeto su ga slušali, oči su im bile uprte u njegovo lice. Dok je govorio, povremeno bi gledao u pod i prekrstio ruke na leđima. Pogledao bi u svakog od njih ispod obrva, a onda bi opet oborio pogled.

Svaki policajac je otišao u bolničku sobu sa beležnicom i hemijskom olovkom i svaki je izašao za petnaest minuta, bez ikakvog izraza na licu. Svaki se rukovao sa ocem i brzo otišao.

Mladi lekar koji se prezivao Eg bio je dežuran tog dana. On je pregledao moju majku. Dok smo se otac i ja vraćali u maminu sobu, videli smo da se doktor Eg vratio.

„Smatram da dečko...“, počeo je.

Pomislio sam kako je smešno što se njegova kupasta, proćelava, sjajna glava nalik jajetu slaže s njegovim prezimenom.* Njegovo ovalno lice sa malim okruglim crnim naočarima mi je delovalo poznato, setio sam se da je majka crtala takva lica na barenim jajima da bih ih pojeo.

„Moja supruga insistira da opet vidi Džoa“, rekao je otac lekaru. Odmakao se od njega i zamolio me da odem do čekaonice i proverim da li je stigla Klemens.

„Hoću da ponovo vidim mamu.“

„Doći ću po tebe“, rekao je otac brzo. „Idi.“

Doktor Eg je još neumoljivije zurio u oca. Mrzovoljno sam se okrenuo od njih. Bilo mi je zlo. Dok su se doktor Eg i otac udaljavali, tiho su razgovarali. Nisam hteo da odem, pa sam se osvrnuo i gledao ih pre nego što se uputim u čekaonicu. Stali su ispred majčine sobe. Doktor Eg je ispričao to što je nameravao

* Na engleskom se prezime lekara piše *Egge*, slično engleskoj reči *egg*, što znači jaje. (Prim. prev.)

i gurnuo prstom naočare uz nos. Moj otac je prišao zidu kao da hoće da prođe kroz njega. Pritisnuo je čelo i šake na zid i stajao tako zatvorenih očiju.

Lekar se okrenuo i video me zaleđenog na vratima čekaonice. Pokazao je u tom pravcu. Očevo ispoljavanje emocija, implicirao je taj njegov gest, nešto je čemu nije dobro da prisustvujem jer sam suviše mlad. Ali tokom proteklih nekoliko sati sam postajao sve otporniji na snagu autoriteta. Umesto da se uljudno sklonim, potrčao sam do oca, gurnuvši doktora Ega u stranu. Obujmio sam rukama očev mekani torzo, grlio sam ga ispod jakne i grčevito se držao za njega, ne rekavši ništa, samo sam disao s njim, grcao sam hvatajući velike gutljaje vazduha.

MNOGO KASNIJE, TEK nakon što sam otišao da studiram pravo i vratio se u rezervat, analizirao sam svaki dokument koji sam mogao da nađem, svaku izjavu, ponovo preživio svaki trenutak toga dana i onih dana što su usledili. Shvatio sam da je to bio trenutak kada je otac saznao od doktora Ega detalje i obim majčinih povreda. Ali toga dana, sve što sam znao, nakon što me je Klemens odvojila od oca i odvela, bilo je da je hodnik strma padina. Izašao sam kroz vrata i pustio Klemens da razgovara sa ocem. Sedeo sam u čekaonici oko pola sata, Klemens je ušla i rekla mi da majka ide na operaciju. Držala me je za ruku. Sedeli smo zajedno i zurili u sliku žene doseljenika,* kako sedi u

* Engl.: *pioneer*, u prevodu doseljenik. Klemens i Džo imaju negativnu percepciju doseljenika jer su doseljenici, uz pomoć američke vojske, otimali zemlju starosedelačkim plemenima. Zbog stalnog povećanja broja doseljenika, američka savezna vlada je u periodu od 1830. do 1887. i donošenja *Zakona o parcelama*, oduzela plemenima više od 36.826.394 hektara. Nezakonito oduzimanje i korišćenje plemenske zemlje je nastavljeno do današnjih dana. Naučni izvori potvrđuju da su američka starosedelačka plemena izgubila 99% zemlje koja im je pripadala i da im je ostalo samo 22.662.396 hektara. (Prim. prev.)

senci crnog suncobrana, na vreloj padini, dok beba leži pored nje. Složili smo se da nam se ta slika nikada nije svidala, a sada smo je zdušno mrzeli, mada to nije bila krivica slike.

„Trebalo bi da te odvedem kući, možeš spavati u Džozefovoj sobi“, rekla je Klemens. „Ići ćeš sutra u školu od nas. Ja ću se vratiti ovde i čekati.“

Bio sam umoran, bolelo me je mozak, ali pogledao sam je kao da je poludela. Jer je stvarno bila luda ako je mislila da ću ići u školu. Ništa se neće vratiti u normalu. Ona strma padina je vodila do ovog mesta – čekaonice – gde ću čekati.

„Možeš bar da odspavaš“, rekla je tetka Klemens. „Neće ti škoditi da malo spavaš. Vreme će brže proći i nećeš morati da gledaš u ovu prokletu sliku.“

„Da li je silovana?“

„Da“, rekla je.

„Ali desilo se još nešto“, rekao sam.

Moja porodica ne okoliša. Iako katolikinja, moja tetka nije oklevala da kaže šta je i kako je. Kada je počela da mi objašnjava, odgovori su joj bili brzi i staloženi.

„Silovanje je seks pod prisilom. Muškarac može da prisili ženu na seks s njim. To je ono što se desilo.“

Klimnuo sam glavom. Ali sam hteo da znam još nešto.

„Da li će umreti od toga?“

„Ne“, odmah je odgovorila Klemens. „Neće umreti. Ali ponekad...“

Ujela se za usne tako da su oblikovale tanku liniju i namrštila se na sliku.

„...je komplikovanije“, rekla je konačno. „Video si da je povređena, da je prebijena?“ Klemens je dotakla obraz, slatko je mirisala na ruž i puder koje je stavljala kad je išla u crkvu.

„Da, video sam.“

Oči su nam se ispunile suzama i skrenuli smo pogled u stranu, Klemens je potražila u tašni papirne maramice. Oboje smo dopustili sebi da se rasplačemo kada je izvadila maramice. To

nam je nakratko donelo olakšanje. Onda smo pritisli maramice uz lice i Klemens je nastavila.

„Nekada može biti mnogo nasilnije.“

„Silovanje uz upotrebu prekomerne sile“, pomislio sam.

Znao sam da te reči idu jedna uz drugu. Verovatno sam ih pročitao u nekoj sudskoj parnici u očevim knjigama ili u novinskom članku ili očuvanim jeftinim trilerima koje je moj teča Vajti držao na ručno izrađenoj polici.

„Benzin“, rekao sam. „Namirisao sam ga. Zašto je smrdela na benzin? Da li je išla do Vajtija?“

Klemens je zurila u mene, maramica se zaustavila pored nosa, koža joj je poprimila boju starog snega. Odjednom se presavila i stavila glavu među kolena.

„Dobro sam“, rekla je kroz maramicu. Glas joj je zvučao normalno, nekako udaljeno. „Ne brini, Džo. Pomislila sam da ću se onesvestiti, ali neću.“

Sabrala se i uspravila. Potapšala me je po ruci. Nisam je više pitao za benzin.

ZASPAO SAM NA plastičnom kauču i neko je prebacio preko mene bolničko ćebe. Preznojio sam se u snu i kada sam se probudio obraz i ruka su mi se zalepili za plastiku. Uz muku sam se odlepio i podigao na lakat.

Doktor Eg je stajao na drugoj strani prostorije i pričao sa Klemens. Odmah sam shvatio da se situacija popravila, da je majci bolje, da je operacija dobro prošla uprkos tome koliko je sve ukupno bilo loše. Ali bar za sada, stvari nisu išle nagore. I tako sam spustio glavu na lepljivu zelenu plastiku, koja je sad delovala udobno, i ponovo utonuo u san.

DRUGO POGLAVLJE

*Usamljeni među nama**

IMAO SAM TRI prijatelja. Još uvek se družim sa dvojicom. Treći je beli krst na pruzi Hajlajn** u Montani. Hoću da kažem da je tamo obeležen njegov fizički odlazak sa ovoga sveta. Što se tiče njegovog duha, nosim ga sa sobom u vidu okruglog crnog kamena. Dao mi ga je kad je saznao šta se desilo mojoj majci. Zvao se Verdžil Lafurnias, ili Kepi. Rekao mi je da je kamen jedan od onih što se mogu naći u podnožju drveta u koje je udario grom, da je svet. Jaje ptice groma,*** tako ga je nazvao.

* Engl.: *Lonely among Us*. Sedma epizoda prve sezone serije *Zvezdane staze: Sledeća generacija*. Nepoznata sila, u vidu oblaka ispunjenog energijom, obuzima nekoliko glavnih likova. Najsnažniji uticaj ima na komandanta Pikarda, koji pod njenim uticajem pokušava da odvede svemirski brod *Enterprajz* u oblak, ali ga sila odvlači sa sobom. Posada uspeva da spase i njega i brod. (Prim. prev.)

** Engl.: *Hi-Line* povezuje Severnu Dakotu i Ajdaho i najsevernija je transkontinentalna železnička pruga u SAD. (Prim. prev.)

*** Engl.: *Thunderbird*. Ptica groma je mitološko biće koje se često pojavljuje u pričama starosedelaca u SAD i Kanadi. Verovalo se da ptice groma vladaju svim prirodnim pojavama, da stvaraju kišu i grmljavinu mašući ogromnim krilima, a da im iz očiju sevuju munje. Crteži i totemi ptice groma predstavljaju simbole moći i zaštite za pleme i pojedinca. (Prim. prev.)

Dao mi ga je onoga dana kada sam se vratio u školu. Svaki put kada bi me neko od dece ili nastavnika sažaljivo ili radoznavo pogledao, dodirnuo bih kamen koji mi je Kepi dao.

Prošlo je pet dana od kako smo našli majku kako sedi u kolima na prilazu kući. Odbio sam da idem u školu dok se ne vrati iz bolnice. Ona je to jedva dočekala, laknulo joj je kad je došla kući. Pozdravila se sa mnom tog jutra sa prozora bračne sobe na spratu.

„Nedostajaeš Kepiju i drugim prijateljima“, rekla je.

Trebalo je da se vratim u školu iako je ostalo manje od dve nedelje do letnjeg raspusta. Kada joj bude bolje, napraviće nam kolač, rekla je, i hamburgere. Uvek je volela da nas hrani.

Moja druga dva prijatelja su bili Zek Pis i Angus Kašpa. U to vreme smo nas četvorica bili zajedno kada god je to bilo moguće, mada se podrazumevalo da smo Kepi i ja prisniji. Kepijeva majka je umrla kada je bio mali, ostavljajući Kepija, njegovog starijeg brata Rendala i oca Doa Lafurniasa da se snađu i nastave sa životom. Upali su u kolotečinu neženja, njihovoj kući je očigledno nedostajala ženska ruka. Mada je Do tu i tamo imao poneku vezu, nikada se nije ponovo oženio. Radio je kao čistač kancelarija Plemenskog veća, a s vremena na vreme je bio i starešina Plemenskog veća. Kada je prvi put izabran 1960, imao je toliku platu da je smanjio radno vreme kao čistač na pola. Kada bi bio previše umoran da bi ušao u trku za starešinu, zarađivao je dodatno kao noćni čuvar. Tek kada je sedamdesetih godina savezna vlada počela više da investira u plemenska veća, shvatili smo kako da se bolje organizujemo i upravljamo rezervatima. Do je i dalje bio starešina s vremena na vreme. Evo kako je to funkcionisalo. Ljudi bi izglasali Doa na funkciju kad god su bili ljuti na trenutnog starešinu. Ali čim bi Do počeo da radi, proneo bi se žamor, kružile bi primedbe, krenulo bi ogovaranje, neumoljivo srozavanje koje je deo politike u rezervatu i sudbina onih koji se izdignu iznad gomile i privuku pažnju. Kada bi se stanje zaista pogoršalo, Do bi odbio

da se kandiduje. Spakovao bi stvari iz kancelarije, uključujući i vizitkarte i druge materijale starešine koje je uvek štampao o svom trošku: *Do Lafurnias, starešina Plemenskog veća*. Nekoliko godina bismo imali puno papira za crtanje kod Kepija. Njegov naslednik bi neumitno iskusio isti tretman. Na kraju bi skrušeni birači preklinjali Doa da se ponovo kandiduje dok ih ne bi poslušao i opet iskušao sreću u ringu. Te 1988. nije bio starešina, što je značilo da nas je često vodio na pecanje. Proveli smo pola zime u njegovoj kućici na ledu, pecali smo severnu štuku i krišom pili pivo.

Porodica Zeka Pisa se dva puta razila. Njegov otac Korvin Pis, muzičar, stalno je bio na turnejama. Njegova majka Karlin Tander uređivala je plemenske novine. Njegov očuh Vins Medvesin bio je plemenski policajac koji je ispitao moju majku. Zek je bio skoro deset godina stariji od mlađeg brata i sestre jer su se njegovi roditelji uzeli mladi, razveli, ponovo pokušali i otkrili da su bili u pravu kad su se prvi put razveli. Bio je talentovan za muziku na oca i uvek je donosio gitaru u kućicu na pecanje. Govorio je da zna hiljadu pesama.

Što se tiče Angusa, bio je iz dela rezervata gde su ljudi dotakli dno. Pleme je dobilo novac za subvencionisanu gradnju kuća – velike stambene zgrade u naselju na obodu grada. Bile su opkoljene brežuljcima obraslim korovom, bez imalo zele- nila. Ponestalo je novca pre nego što su izgrađene stepenice, pa su stanovnici koristili daske od iverice kao rampe ili su se podizali na ruke i uskakali u svoje kuće. Angusova tetka Star je primila Angusa, njegovu dvojicu braće, dvoje dece svog mom- ka i beskrajan niz trudnih sestara i rođaka koji su se skidali sa droga ili su ih i dalje koristili. Svi su se natrpali u taj trosobni stan. Tetka Star se borila sa svim tim ludilom. Nije pomagalo ni to što je cela zgrada, osim toga što nije imala stepenice, bila fušeraj epskih razmera. Investitor je škrtario na izolaciji, pa je zimi Star morala da drži rernu upaljenu po celu noć, sa otvo- renim vratima, u kuhinji je slavina stalno curkala da se cevi

ne bi smrzle. Nagurali su krpe između zidova i prozora jer se fasada odvojila od jeftinih aluminijumskih prozorskih okvira i roletni. Uskoro su se i prozori i komarnici raspali. Ništa nije funkcionisalo. Kanalizacija se stalno zapušavala. Čak sam i ja postao stručnjak kada je trebalo zadihtati ve-ce šolju voskom i izolir-trakom. Star nas je uvek potkupljivala uštipcima* kako bismo se bacili na popravke u kući ili namestili prijem signala satelitske antene koja je umesto prijemnika imala ulublјenu ratkapnu ili nešto slično.

U stvari, jednom prilikom kada se smuvala sa svojom velikom ljubavi Elvinom, uspjeli smo da nateramo antenu da pro-radi. Star je kupila fensi televizor kada je prvi i poslednji put u životu dobila popriličan zgoditak na lutriji. Zajedno s Elvinom glumili smo agenta Makgajvera** i sa sklepanom opremom smo uspjeli da uhvatimo signal iz Farga u Minesoti ili čak iz Čikaga ili Denvera. Povezali smo satelit u septembru 1987, taman na vreme da gledamo premijerne sezone serija svih TV stanica. Toliko smo popravili prijem signala da smo ponekad gledali serije koje stanice u nekim gradovima nisu otkupile, sve je zavisilo od vremena i magnetizma između planeta. Morali

* Engl.: *frybread*. Iako bi doslovni prevod reči frajbred bio prženica, on se ne podudara sa značenjem ove reči. U srpskom prženica može da se odnosi na tost ili na hleb umočen u jaje i ispečen u tiganju. Indijanski ušticipci nisu slični ni srpskim krofnama jer su od tvrdog testa. Mogu, ali ne moraju, imati rupu u sredini. U prevodu je korišćena reč uštipak zbog toga što se ušticipci prže u ulju, kao i frajbred, i što izgledom najviše nalikuju jedni drugima. Frajbred je jedno od najpoznatijih jela u starosedelačkom kulinarsstvu i postao je ikona savremene starosedelačke kulture. Može se videti u natpisima na majicama, u filmovima i serijama i savremenoj umetnosti. (Prim. prev.)

** Engl. glagol *to MacGyver* znači popraviti nešto pomoću štapa i kapa. Izraz je dobio ime po tajnom agentu Angusu Makgajveru iz istoimene serije koji uspeva da popravi nešto ili se izvuče iz nemoguće situacije koristeći obične predmete kao što su perorez, selotejp ili spajalica. (Prim. prev.)

smo da lovimo serije, ali nije dolazilo u obzir da propustimo nijednu epizodu *Zvezdanih staza*. Ne stare serije, već nove, *Sledeća generacija*. Voleli smo *Ratove zvezda*, ali živeli smo za *Ti-En-Dži*.*

Svi smo, prirodno, želeli da budemo Vorf. Svi smo želeli da budemo Klingonci. Vorfovo rešenje svih problema bilo je da napada. U epizodi „Pravda“ saznali smo da Vorf nije uživao u seksu sa ženama ljudskog roda jer su bile previše krhke i morao je da se suzdržava. Naša omiljena šala kada bismo se našli u društvu zgodnih devojaka, glasila je: „Ej, suzdrži se malo.“ U epizodi „Skrivač i Kju“ idealna Klingonka je zaskočila Vorfa i bila je strava seksi. Vorf se zagrejao za nju, ali je bio otmen i zgodan, čak i sa čelom koje je ličilo na kornjačin oklop. Osim Vorfa, svidao nam se Dejta. Ismevao je belce tako što se pretvarao da je radoznao, postavljao je pitanja o beznačajnim sitnicama koje je posada uradila ili rekla. Ispostavilo se da mu svi delovi savršeno funkcionišu kada je veličanstvena Jar bila pijana a on vodio ljubav s njom. Vesli, lik sa kojim je trebalo da se identifikujemo zato što je bio naših godina i genije i zato što je imao nemarnu majku koja se nije obazirala na to što on stalno upada u nevolje, uopšte nas nije interesovao jer je bio smotani, beli klinac, i povrh svega nosio je skroz blentave džempere. Naravno da smo se zaljubili u upečatljivu Dijanu Troj, koja je bila polu-Betazoid, naročito kada je pustila dugu, kovrdžavu kosu. Njeni trikoi su imali dubok dekolte, crveni kaiš u obliku slova V je pokazivao na onu stvar, a ludeli smo za njenom velikom glavom i niskim telom sa bujnim oblicima. Navodno se svidala komandiru Rajkeru, ali on je bio drven, potpuno neuverljiv. Malo se popravio kada mu je brada sakrila bebaću facu, ali još uvek smo priželjkivali da budemo kao Vorf. Što se tiče kapetana Pikarda, on je bio star, ali Francuz, pa smo ga zbog toga voleli. Svidao nam se i Gordi jer se

* Engl.: *The Next Generation* (TNG), skraćena za naziv serije. (Prim. prev.)

ispostavilo da stalno trpi bolove zbog vizira za oči, što ga je činilo plemenitim.

Ovo objašnjavam zato što nas je obožavanje te serije izdvojilo od drugih. Pravili smo crteže, stripove, čak smo pokušali da napišemo jednu epizodu. Pretvarali smo se da imamo posebno znanje. Naša tela su počela da se menjaju, sazrevali smo na drugačiji način i strepeli smo od toga kakvi ćemo ispasti na kraju. U svetu *Ti-En-Džija* nismo bili premršavi, siromašni, bez majki, nisu nas ismevali niti smo se plašili bilo čega. Bili smo face jer niko nije razumeo o čemu pričamo.

PRVOG DANA KADA sam se vratio u školu, Kepi me je dopratio kući. Sad se retko može videti da neko šeta po rezervatu, osim po posebnim stazama za rekreaciju. Ali kasnih osamdesetih mladi su još uvek išli svuda peške, a pošto smo Kepi i ja živeli manje od kilometar i po od škole, često bismo bacali novčić da vidimo kod koga ćemo ići posle škole. Kod njega je bilo življe, tu su se uvek okupljali Rendalovi prijatelji, ali kod mene smo mogli da gledamo televiziju i da igramo igrice kao što je *Bionik komando*, koju smo fanatično igrali.

Kepi mi je dao jaje ptice groma u školskom hodniku i pričao mi je o njemu dok smo išli ka mojoj kući. Rekao je da se drvo još uvek pušilo kada ga je našao. Pravio sam se da mu verujem. Mada nismo ni reč rekli, obojica smo znali da me ovoga puta Kepi samo prati i da neće ući. Ne bih ga ni pustio. Majka nije želela da je bilo ko vidi. Mada se otac spremio da uzme odsustvo i pozvao je jednog sudiju u penziji da ga zameni, još je morao da završi neku papirologiju na poslu. Rekao mi je da će dolaziti kući kad god bude mogao, da proveri da li je sve u redu, ali da će majci biti drago kada se budem vratio iz škole.

Dok smo prilazili kući, Klemens je izašla na prednja vrata i rekla da ju je pozvala komšinica i javila da je Mušum u dvorištu. Po tome kako je žurila, pretpostavio sam da je opet ostavio

pantalone u kući. Ušla je u kola i brzo se odvezla. Kepi se okrenuo da krene kući kad smo stigli, a ja sam pošao ka zadnjim vratima. Skrenuo sam iza ćoška i video grančice malog drveća sa uvelim lišćem, poređane na betonu da umru. Spustio sam knjige i pokupio ih, jednu po jednu, i odneo ukraj dvorišta. U tom trenutku sam još bio sposoban da sažaljevam malo drveće. Postao sam svestan da se pribojavam ulaska u sopstvenu kuću. Nikada dotad se nisam tako osećao. Onda sam pokušao da otvorim vrata i shvatio da su zaključana.

Isprva sam bio toliko začuđen da sam šutnuo vrata misleći da su se zaglavila. Ali zadnja vrata su stvarno bila zaključana. A prednja vrata su se automatski zaključavala – Klemens je verovatno zaboravila na to. Uzeo sam ključ iz skrovišta i tiho i polako ušao, nisam lupio vratima niti tresnuo knjige na sto kao što bih to inače uradio. Bilo kojeg drugog dana moja majka ne bi još stigla kući i ja bih osetio ushićenje koje oseti dečak kada zna da je kuća sledeća dva sata samo njegova. Da može sam sebi da napravi sendvič. Da ako ima TV signala, može da pogleda reprizu neke serije. Da možda može da nađe kolače ili neke druge slatkiše koja majka nije previše uspešno sakrila. Da može da lista knjige na policama bračne spavaće sobe, recimo knjigu *Havaji* Džejmisa Mičenera u kojoj može da nađe interesantne, mada uglavnom beskorisne savete koji se tiču polinezijske predigre – ali ovde moram da stanem. Zadnja vrata su bila zaključana prvi put u mom životu i morao sam da izbunarim ključ ispod zadnjeg stepeništa gde je uvek visio okačen o ekser, koristili smo ga kada smo se nas troje vraćali sa dugih putovanja.

Upravo sam imao takav osećaj: da je moj odlazak u školu bio dugačko putovanje – sada sam se vratio.

Vazduh u kući je bio razređen, ustajao, nepomičan. Shvatio sam da je to zbog toga što danima nakon što smo našli majku na prilaznom putu niko nije pekao, pržio, kuvao ili pripremao hranu na bilo koji način. Otac je jedino kuvao kafu i pio je

danju i noću. Klemens nam je donela složenac, koji je i dalje stajao, napola pojeđen, u frižideru. Tiho sam pozvao majku i popeo se do polovine stepenica dok nisam video da su vrata spavaće sobe zatvorena. Polako sam se spustio niza stepenice u kuhinju. Otvorio sam frižider, sipao sebi čašu hladnog mleka i progutao veliki gutljaj. Bilo je grozno prokislilo. Bacio sam mleko, isprao čašu, napunio je i brzo se napio vode iz našeg rezervata koja je imala gvozdeni ukus sve dok više nisam osećao kiseli ukus pokvarenog mleka. Onda sam stajao tamo sa praznom čašom u rukama.

Kroz vrata se video deo trpezarijskog seta, sto od tamnog javorovog drveta sa šest stolica. Dnevna soba je bila odeljena niskim policama. Kauč je stajao ispred male sobe čije su zidove prekrivale police sa knjigama – očeva jazbina ili radna soba. Držeći čašu, osetio sam strašan muk u našoj maloj kući kao nešto što sledi nakon ogromne eksplozije. Sve je stalo. Čak i kucanje sata. Moj otac ga je isključio druge noći kada smo došli iz bolnice. Stajao sam i gledao stari sat čije su se skazaljke besmisleno zaustavile na 11.22. Sunčevi zraci su obrazovali zlatna jezercna na kuhinjskom podu, ali njihov sjaj je bio zlokoban, prodirali su kroz oblake na zapadu. Kao u transu, prožeo me je predosećaj nadolazeće propasti, ukus smrti kao prokislilo mleko. Spustio sam čašu na sto i uleteo u maminu i tatinu sobu. Moja majka je bila u tako omamljujućem snu da me je, kada sam pokušao da se bacim pored nje, udarila u lice. Svom snagom me je udarila podlakticom i zakačila mi vilicu, pretrnuo sam.

„Džo“, rekla je drhteći. „Džo.“

Bio sam rešen da joj ne dozvolim da shvati da me je povredila.

„Mama... mleko je prokislilo.“

Spustila je ruku i pridigla se.

„Prokislilo?“

Nikada u životu nije dozvolila da se mleko pokvari u frižideru. Odrasla je bez frižidera i bila je ponosna na to kako čisto

održava svoj voljeni i cenjeni hladnjak. Ozbiljno je uzimala svežinu proizvoda u njemu. Čak je kupila *Taperverove* posude na nekoj zabavi. „Mleko je prokislo?“

„Da“, rekao sam. „Jeste.“

„Moramo da idemo u prodavnicu!“

Njena staložena uzdržanost je nestala – na licu su joj se mešali nervoza i strah. Modrice su izbile na površinu, oči su joj bile uokvirene tamnim krugovima, izgledala je kao rakun. Bolesno zelenilo joj je pulsiralo na slepoočnicama. Vilica joj je poplavela. Pre je tako vešto umela da izviije obrve i pokaže ironiju ili ljubav, ali sada se namrštila. Nervozno je čupkala prstima ivicu pokrivača. „Kiselo!“

„Sada prodaju mleko na Vajtijevoj benzinskoj pumpi. Mogu da odem biciklom do tamo, mama.“

„Stvarno?“ Pogledala me kao da sam je spasao, kao da sam heroj.

Doneo sam joj novčanik. Dala mi je novčanicu od pet dolara.

„Kupi još nešto osim mleka“, rekla je. „Nešto što voliš. Slatkiše.“ Zaplitala je jezikom, shvatio sam da je to verovatno od pilula za spavanje.

NAŠA ČVRSTA, PRIZEMNA kuća je izgrađena 1940. U njoj je živio nadzornik Biroa za indijanska pitanja, uobražen, napirlitan i neprirodno nizak birokrata, koga su svi mrzeli iz dna duše. Kuća je prodata plemenu 1969. i korišćena kao kancelarijski prostor sve dok nije rešeno da će se srušiti i da će tu biti izgrađene nove kancelarije. Moj otac ju je kupio i preselio na mali plac u blizini grada koji je pripadao Šamengvi, maminom pokojnom stricu. Na staromodnoj, uokvirenoj slici odavao je utisak lepog čoveka. Mojoj majci je nedostajala njegova muzika, ali njegova violina je sahranjena s njim. Vajti je iskoristio ostatak Šamengvine zemlje da izgradi benzinsku pumpu na drugom kraju grada. Mušum je posedovao staru parcelu oko

pet kilometara dalje od Vajtijeve kuće. Vajti se oženio mladom ženom – visokom plavušom, striptizetom, koja je prošla sito i rešetom – sada je radila na kasi na benzinskoj pumpi. Vajti je sipao benzin, menjao ulje i pumpao gume. Oprobao se i u popravljanju kola, ali to mu baš nije išlo od ruke. Njegova žena se bavila računovodstvom, punila je police male prodavnice čipsom i grickalicama i obaveštavala mušterije zašto mogu ili ne mogu da sipaju benzin. Nedavno je kupila veliku rashladnu vitrinu za mlečne proizvode. U manjem frižideru je držala sokove od pomorandže i grožđa. Zvala se Sonja, voleo sam je kao što dečak voli ujnu, ali sam gajio potpuno drugačija osećanja za njene grudi – u njih sam bio beznadežno zaljubljen.

UZE O SAM BICIKL i ranac. Imao sam izubijan crni petobrzinac, sa gumama za planinu, držačem za bocu vode i srebrnim žigom na kormanu, marke *Storm rajder*. Izabrao sam ispucali sporredni put, prešao preko glavnog auto-puta, zaobišao Vajtijevu pumpu i zakočio, klizajući se pod uglom, nadajući se da me Sonja gleda. Ali ne, brojala je pakovanja cigareta slim džim. Na licu joj je uvek sijao veliki osmeh, a beli zubi su blistali. Podigla je pogled i uputila mi osmeh kada sam ušao. Sijala je kao lampa. Natapirala je plavu kosu mekanu kao šećerna vuna i savila je u pundu iz koje je izvukla dva blistava repa duga pola metra koji su joj visili duž leđa. Kao i uvek, bila je dramatično obučena – tog dana je nosila bebi plavu trenerku obrubljenu šljokicama, raskopčanu tri četvrtine. Zastao mi je dah kada sam joj video majicu sa kratkim rukavima, svetlijeplavu, bila je od tila prozračnog kao vilinska krila. Nosila je besprekorno bele patike za trčanje sa sunderastim đonom i minduše sa kristalima veličine kockica za igru. Kada je nosila plavo, što je bilo često, njene plave oči su iskrile čudnim elektricitetom.

„Dušo“, rekla je, ostavljajući cigarete koje je slagala i privukla me u zagrljaj. Nije bilo nikoga na pumpi niti u prodavnici

u tom trenutku. Mirisala je na marlboro, parfem *Avijens noćni mošus* i prvo piće tog popodneva.

Imao sam sreće: razmazile su me žene. Doduše, ne mojom zaslugom. Mog oca je to zaista brinulo. Svesrdno je pokušavao da stvori protivtežu tom ženskom ugađanju radeći sa mnoom stvari tipične za muškarce – igrali smo bejzbol ili ragbi jedan na jedan, išli na kampovanje, pecanje. Često smo pecali. Naučio me je da vozim kola kada sam imao osam. Bojao se da će to ugađanje uticati da se raspekmezim, mada su i njemu titrali, to sam primetio. Baka je zaista razmazila i njega (i mene) pre nego što je umrla. Ipak, potrefio sam da se rodim u periodu kada je došlo do zastoja u porodičnoj reproduktivnoj istoriji. Moji rođaci Džozef i Evelina su već otišli na fakultet kada sam se rodio. Vajtijevi sinovi iz prvog braka su bili odrasli, a Sonjin odnos sa ćerkom koja je živela u Londonu je bio toliko buran da je rekla da ne želi još jedno dete. Nije bilo unuka u porodici („još uvek ništa od toga, hvala Bogu“, rekla je Sonja). Kao što sam već rekao, rodio sam se kasno, u porodičnoj grani sa već ostarelim članovima, roditeljima za koje su često pogrešno mislili da su mi baka i deka. Opterećivalo me je to što sam bio iznenađenje za roditelje i što su polagali velike nade u mene. Sve je počivalo na mojim plećima – i dobro i loše. Ali jedan od dobitaka koje sam najviše cenio bila je bliskost koju sam uspeo da razvijem sa Sonjinim grudima.

Pritisnuo bih se uz njene grudi kad god me je grlila. Bio sam pažljiv da nikada ne izazivam sudbinu, mada su me svrbeli prsti. Pune, prefinjene, smeđe i okrugle, Sonjine grudi su mogle da ti slome srce. Nosila ih je visoko u pastelnim majicama kratkih rukava sa okruglim izrezom. Struk joj je još uvek bio uzan, a kukovi se blago širili u tesnim, ispranim farmerkama. Sonja je masirala kožu bebi uljem, uvek je bila preplanula i njen slatki, švedski nos je imao ožiljke od opekotina od sunčanja. Volela je konje, ona i Vajti imali su opasnog, starog američkog šarenog konja, otmenog konja koji je bio mešavina arapske